

Rad s glinom u ranoj i predškolskoj dobi

Široki, Silvija

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:206207>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-08**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)



**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ**

Silvija Široki

RAD S GLINOM U RANOJ I PREDŠKOLSKOJ DOBI

Završni rad

Petrinja, srpanj 2024.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ
(Petrinja)

Silvija Široki
RAD S GLINOM U RANOJ I PREDŠKOLSKOJ DOBI
Završni rad

Mentor: doc. dr. sc. Svetlana Novaković

Petrinja, srpanj 2024.

Zahvala

Prvotno se želim zahvaliti svojoj mentorici, doc. dr. sc. Svetlani Novaković. Hvala Vam što ste pristali biti moja mentorica. Hvala vam na velikoj pomoći od početka pisanja ovog završnog rada, od odabira teme, pa sve do kraja. Tijekom pisanja rada, pokazali ste veliko srce i pružili mi veliku pomoć pri svakom mom pitanju. Zaista Vam veliko hvala!

Hvala mojim roditeljima, Ani i Damiru, i bratu Dominiku te ostatku obitelji koja je bila uz mene tijekom cijelog studiranja. Pokazali ste zaista veliku vjeru u mene. Hvala vam na svakom čuvanju unuka Svena kako bih mogla učiti i pripremati ispite. Bez vaše pomoći i podrške ovaj studij sigurno ne bih završila u tako kratkom roku. Zaista sam presretna što ste baš vi moja obitelj.

Hvala mojoj dragoj Ružici, koja je vjerovala u mene i podupirala me od početka. Zahvaljujem ti na čuvanju Svena i na svakom spremljenom ručku koji me je dočekaao kada bih stigla s predavanja. Hvala ti na svakoj hrabroj riječi koja me ohrabruje i vodi danas. Lijepo je znati da si prisutna u mom životu.

Hvala mojim divnim prijateljima, koji su cijelo ovo vrijeme bili uz mene, podržavali me i vjerovali u mene.

I za kraj, najveća zahvala ide mojoj najvećoj i najdražoj podršci, mom dječaku Svenu. Dragi moj Svene, hvala ti što si se svaki put trudio imati razumijevanja onda kada si želio provesti vrijeme sa mnom, a ja u tom trenutku nisam mogla. Hvala ti na svakoj riječi podrške: „Mama još malo i gotova si“, „Hajde idi učiti“, „Držim ti fige“. Hvala ti na osmijehu i ljubavi. Oprosti za svako izgubljeno vrijeme koje smo propustili, obećavam da ćemo ga nadoknaditi. Bio si moja najveća snaga i motivacija tijekom cijelog studiranja. Hvala ti na tolikoj ljubavi!

Za mog Svena i moje najmilije.

Sažetak

Dječji likovni izraz predstavlja jednu od urođenih sposobnosti izražavanja. Djeca likovno izražavanje smatraju igrom i spontano su potaknuta izražavati se na ovaj način. Razvoj dječjih likovnih sposobnosti pomaže u razvoju njegove cjelovite osobnosti na spoznajnom, psihomotoričkom i afektivnom području. Likovni odgoj ima vrlo važnu ulogu u uvođenju djece u svijet umjetnosti. Djeca stvaraju na temelju vlastitog iskustva, promatranja i mašte. Odgojitelji i vrtić bi kao cjelina trebali djetetu omogućiti ponudu materijala koja je raznovrsna i zanimljiva, stoga i poticajna. Odgojitelj razmišlja o likovnom odgoju djece te ga provodi i planira. Oblikovanje likovnih aktivnosti treba pratiti razvojne mogućnosti djece, njihove interese i potrebe, a poticaji moraju biti nestrukturirani i problemski postavljeni. Uloga odgojitelja je promatranje i praćenje dječjeg likovnog razvoja na temelju čega planira daljnje usmjerene likovne aktivnosti i individualni razvoj djece na likovnom području. Jedno od likovnih područja u kojem se djeca u predškolskoj dobi izražavaju je i kiparstvo, za koje kažemo da je vrsta likovnog izražavanja trodimenzionalnim oblicima i tijelima. Produkt kiparstva su skulpture koje su umjetnički oblikovan volumen u prostoru. Modeliranjem i građenjem djeca razvijaju svoje motoričke sposobnosti, upoznaju se s različitim kiparskim tehnikama i materijalima. Glina je podatan materijal, pa njezin mekan i plastični karakter dozvoljava raznoliku obradu. Gnječanjem i utiskivanjem djeca mogu modelirati udubljenu i izbočenu masu, plošno istanjenu masu, izvlačenjem dobiti valjkaste oblike, a utiskivanjem prošupljene. Glina će zbog svojih svojstava prilagodljivosti poticati dijete na eksperimentiranje i iskušavanje njezinih mogućnosti. Uočavanjem promjena u glini djeca uče da njihovi postupci imaju posljedice, što utječe na oblikovanje njihove osobnosti, ali ih i osnažuje. Cilj ovog rada je istražiti kako se djeca rane i predškolske dobi izražavaju oblikujući s glinom. Istraživanje je provedeno uz praktične likovne aktivnosti djece u tri odgojne skupine.

Ključne riječi: djeca, glina, prostorno oblikovanje, rana i predškolska dob

Abstract

Children's artistic expression represents one of the innate abilities of expression. Children consider artistic expression as a game and are spontaneously encouraged to express themselves in this way. The development of children's artistic abilities helps in the development of their complete personality in the cognitive, psychomotor and affective areas. Art education plays a very important role in introducing children to the world of art. Children create based on their own experience, observation and imagination. Educators and the kindergarten as a whole should provide the child with an offer of materials that is varied and interesting, and therefore stimulating. The educator thinks about the children's art education, implements and plans it. The design of art activities should follow the developmental possibilities of children, their interests and needs, and the incentives must be unstructured and problematic. The role of the educator is to monitor the children's artistic development, on the basis of which further directed artistic activities and individual development of children in the field of art are planned. One of the art areas in which preschool children express themselves is sculpting, which we say is a type of artistic expression with three-dimensional shapes and bodies. The product of sculpture are sculptures that are artistically shaped in space. By modeling and building, children develop their motor skills, get to know different sculpting techniques and materials. Clay is a malleable material, so its soft and plastic character enables a variety of processing. By kneading and pressing, children can model hollowed and protruding mass, flattened mass, by drawing out they can get cylindrical shapes, and by pressing they can create hollow ones. Due to its adaptability, clay will encourage the child to experiment and examine its possibilities. By noticing changes in the clay, children learn that their actions have consequences, which affects the shaping of their personality, but also empowers them. The aim of this work is to investigate how children of early and preschool age express themselves by modeling with clay. The research was conducted with practical art activities of children in three educational groups.

Keywords: children, clay, early and preschool age, spatial design

Sadržaj

Uvod	1
1. Likovni izraz djece rane i predškolske dobi	2
1. 1. <i>Razvojne faze dječjeg likovnog stvaralaštva</i>	3
1. 2. <i>Odgojitelj u usmjerenim likovnim aktivnostima s djecom</i>	6
1. 3. <i>Poticanje i ometanje dječjeg likovnog stvaralaštva</i>	7
2. Prostorno oblikovanje (kiparstvo) u ranoj i predškolskoj dobi	11
2. 1. <i>Glina</i>	12
2. 2. <i>Likovni izraz djece s glinom</i>	13
2. 3. <i>Utjecaj gline na cjelokupni razvoj djece</i>	15
3. Istraživački dio rada	19
3. 1. <i>Mlada dobna skupina</i>	19
3. 2. <i>Srednja dobna skupina</i>	24
3. 3. <i>Starija dobna skupina</i>	31
Zaključak	39
Literatura	40
Prilozi	43

Uvod

Likovno izražavanje i likovne aktivnosti djeluju poticajno na stvaralaštvo i na razvoj radoznalosti, a likovni odgoj ima vrlo važnu ulogu u uvođenju djece u svijet umjetnosti. Djeca rane i predškolske dobi putem likovnog stvaralaštva razvijaju individualne ekspresivne sposobnosti. Novaković (2015) ističe kako poticaji za likovno stvaralaštvo moraju biti u skladu s interesima djeteta te moraju biti višeslojni i problemski strukturirani, dok bi dijete trebalo aktivno sudjelovati u svim fazama kreativnog procesa. Djeca se u radu s glinom uče trodimenzionalnom izražavanju, putem kojeg uče o materijalima i različitim kiparskim tehnikama.

Dosadašnja istraživanja i iskustva, kao što je ono koje navodi Bartel (2006), pokazuju kako djecu rad s glinom potiče na eksperimentiranje i iskušavanje mogućnosti, istraživanje vlastite kreativnosti jer omogućuje trenutnu materijalizaciju i realizaciju mašte. Zanimljiva je i činjenica kako igra glinom može poboljšati razvoj dječjeg jezika, jer se djeca u procesu izrade izražavaju, ali i međusobno komuniciraju.

Cilj je ovog rada istražiti kako likovne aktivnosti glinom utječu na izražavanje djece rane i predškolske dobi. U radu će biti opisan način rada s glinom, tehnike rada te važnost dječjeg likovnog i kreativnog izražavanja. Svrha je rada ukazati na važnost slobode i spontanosti u likovnim aktivnostima, koje se mogu poticati na brojne načine, ali i ometati, zbog čega je vrlo važno znati na koje se načine ometanje vrši kako bi se ono moglo izbjeći.

Nakon uvodnog poglavlja, opisat će se proces dječjeg likovnog stvaralaštva, pri čemu će osobito biti naglašene razvojne faze dječjeg likovnog stvaralaštva. Bit će opisana uloga odgojitelja u usmjerenim likovnim aktivnostima s djecom. U poglavlju koje slijedi opisat će se kiparstvo u ranoj i predškolskoj dobi, s naglaskom na glinu i dječji likovni izraz. Ovdje će biti opisana glina kao materijal i način njezine upotrebe, alat koji se može koristiti pri radu glinom te tehnike rada. Osim toga, istaknut će se utjecaj gline na cjelokupan razvoj djece. Istraživački dio rada proveden je u DV „Ludina“, gdje su se provele razne likovne aktivnosti s djecom svih dobnih skupina.

1. Likovni izraz djece rane i predškolske dobi

Djeca su po svojoj prirodi sklona istraživanju, otkrivanju, eksperimentiranju i stvaranju, otkrivajući na taj način kako funkcionira svijet oko njih (Došen-Dobud, 2005). Istraživanje je za djecu spontano i ono započinje od trenutka rođenja djeteta, kada dijete osjetilima upoznaje svijet oko sebe, čineći to istraživanjem i kroz iskustvo (Miljak, 2009).

Djeca s okolinom komuniciraju verbalnim i likovnim izražavanjem, tjelesnim pokretima, glazbenim aktivnostima i dr. (Slunjski, 2013). Dječje je izražavanje poticaj za bolje percipiranje i oblikovanje, a dječji likovni izraz predstavlja jednu od urođenih sposobnosti izražavanja. Djeca likovno izražavanje smatraju igrom i spontano su potaknuta da se izražavaju na ovaj način, pokazujući time svoju percepciju vlastitog okruženja, istovremeno manipulirajući predmetima i materijalima, što donosi užitek djetetu i djeluje poticajno na djetetovu percepciju i motoriku (Grgurić i Jakubin, 1996).

Likovno stvaralaštvo djece praćeno je opažajnim (vizualnim) sposobnostima, intelektualnim sposobnostima, emocionalnim procesima i motoričkim sposobnostima. S obzirom na to da je igra jedno od primjerenih oblika učenja osobito za dijete, ona ima velik poticaj na stvaralaštvo te je interaktivno povezana s likovnim stvaralaštvom (Herceg i sur., 2010). Likovno izražavanje djece predstavlja temelj razvoja njihova vizualnog mišljenja, na koje se kasnije nadovezuje temelj razvoja likovnog mišljenja (Grgurić i Jakubin, 1996).

Dječje je likovno stvaralaštvo i izražavanje karakterizirano spontanošću, ekspresijom, skladnošću i ritmičnošću, a upravo je spontanost karakteristika koja je najznačajnija za originalnost dječjeg izražavanja i stvaranja (Došen-Dobud, 2016). Likovno izražavanje ima brojne pozitivne aspekte i ishode za dijete, počevši od utjecaja na poboljšanje koncentracije, poticanje opuštanja te poticanje razvoja divergentnog mišljenja, do čega dolazi uslijed upotrebe materijala, eksperimentiranja i rješavanja problema (Balić-Šimrak, 2010). Dječja se kreativnost razvija na temeljima razvoja individualnosti, autonomije i slobode, a sposobnost likovnog izražavanja razvijat će se u onoj mjeri u kojoj je djetetu dano pravo na vlastitu individualnost.

Likovni izraz prema tome predstavlja izražavanje potrebe za individualnim viđenjem i izražavanjem. Svako će dijete određenu temu prikazati na vlastiti način, koji ne mora uvijek biti isti i razlikuje se ovisno o djetetu. Svako dijete određenu stvar ili pojavu doživljava i razumije na različit način, što je posljedica jedinstvenosti i neponovljivosti svakog djeteta kao jedinstvene osobe (Miljak, 1996).

Zaključno, radi se o urođenoj sposobnosti oblikovanja i komuniciranja, koju djeca razvijaju iz svojih prirodnih potencijala, odnosno ne preuzimaju ih niti ih uče od strane vanjske

okoline (Belamarić, 1986). Likovno izražavanje i likovne aktivnosti djeluju poticajno na stvaralaštvo i na razvoj radoznalosti. Prema svemu navedenom, može se uočiti izuzetna važnost poticanja likovnog izražavanja kod djece jer se time pospješuje cjelovit razvoj.

1. 1. *Razvojne faze dječjeg likovnog stvaralaštva*

Razvoj predstavlja slijed promjena u osobinama, sposobnostima i ponašanju djeteta zbog kojeg se ono mijenja te postaje sve veće, spretnije, sposobnije i društvenije. Zato što je razvoj integralan, dječje likovno izražavanje odraz je općeg razvoja djeteta. Tako nalazimo neposrednu vezu između fizičkog, psihomotornog, kognitivnog, emocionalnog i socijalnog razvoja u odnosu na likovni razvoj.

Razvoj pojedinca jesu promjene u ponašanju i značajkama organizma. Te se promjene pojavljuju tijekom vremena po ustaljenom redosljedu i u približno isto vrijeme za sve pojedince iste vrste, ako se oni razvijaju u normalnom (prirodnom) rasponu vanjskih uvjeta. One su uvjetovane filogenetski zacrtanim biološkim planom koji se postupno ostvaruje u uvjetima prikladne materijalne okoline i uz prenošenje ljudskog socijalnog iskustva (Andrilović i Čudina, 1994: 156).

Herceg i sur. (2010) navode kako se kod djece stvaralački proces odvija u sljedećim fazama:

- učenje
- igra
- stvaralaštvo
- rad i
- procjena ili vrednovanje.

Likovni izraz počinje prikazivanjem različitih linija, koje mogu biti različite kvalitete, od vodoravnih, okomitih, kosih pa do kružećih, ravnih i dr. Liniji će se pridružiti spirala i krug, u namjeri prikazivanja živih bića, pa se krug i linije počinju kombinirati prikazivajući živo biće. Krug postaje simbolom za svaki oblik i ima univerzalnu vrijednost za dječje stvaranje. Premda se dječji likovni izraz temelji na istim, uobičajenim, karakteristikama, moguće je uočiti odstupanja u izražavanju i radovima, što se povezuje s individualnim razlikama u razvoju djece (socijalni status, mediji, tradicija) (Duh, 2012).

U opisivanju djetetova likovnog izražavanja možemo naići na mnoge različite periodizacije, koje se ne razlikuju bitno, osim u pogledu dobnih granica. Predškolska dob obilježena je fazom šaranja i shematskog (simboličkog) prikaza figura i objekata te početnom

fazom intelektualnog realizma. Faza šaranja počinje u prvoj godini te traje do treće godine, a riječ je o fazi u kojoj se izražavaju primarni simboli. Ova se faza može podijeliti na fazu u kojoj je likovni izraz nesređen i na fazu u kojoj se zbiva kontrolirano šaranja. Nesređen likovni izraz očituje se u linijama koje su nastale iz jednostavnih pokreta pri kojima se olovka grčevito drži. Pokreti se obavljaju iz ramena, a ova je cjelokupna faza obilježena razvojem motorike. Šaranja, odnosno nesređen likovni izraz, razdvaja se na udarno šaranja, titrajno i kružno šaranja (Grgurić i Jakubin, 1996). Međutim, nema unaprijed određenog cilja, a crteži se kreiraju putem jednostavnih pokreta. Motorička spretnost utječe na način povlačenja linija i crtanja spirala, odnosno krugova.

Imenovanje crteža počinje u trećoj godini, kada dijete počinje spoznavati linije kao simbole kojima se zamjenjuju oblici. U kontroliranom šaranju dolazi do okretanja ruke oko ramenog zgloba i značajnije se razvija koordinacija oko-ruka. Nakon linijskog crtanja, odnosno šaranja, pojavljuje se krug, kojim se prikazuje prvo čovjek i općenito živa bića. Crtanje kruga počinje se upotrebljavati u prikazivanju čovjeka, koje je karakteristično za svu djecu. Ljudski se lik prikazuje kroz kombinaciju krugova, ravnih linija i ovalnih oblika. Faza šaranja je faza u kojoj djeca nemaju određenu namjeru u vidu onoga što žele prikazati crtežom, nego se crtež zasniva na onome što dijete promatra i vidi. Iz crteža je moguće iščitati djetetovo razmišljanje i ono što mu privlači pažnju. Sa stjecanjem više iskustva, i djetetovo izražavanje postaje složenije. Crtežima se može dati ime, što predstavlja važnu etapu u razvoju mišljenja (Herceg i sur., 2010).

U sljedećoj se fazi spoznaje da je misao ta koja pokreće likovnu aktivnost, a radi se o fazi sheme, odnosno fazi složenih simbola. Djeca prolaze ovu fazu u dobi od 4 do 6 godina. Dijete počinje motorički izvoditi svoje želje i ideje, a za prikaz čovjeka svako dijete kreira vlastiti oblikovni tip, odnosno specifičan način na koji će prikazivati čovjeka te će istim načinom crtati sve ljude koje žele prikazati (Grgurić i Jakubin, 1996). Ovu fazu karakteriziraju jednostavni prepoznatljivi oblici i likovi. Djeca imaju želju prikazati nešto te to crtaju tako da se koncentriraju na najvažnije elemente figure, poput određenih dijelova lica, udova i sl. (Herceg i sur., 2010). Uz ljudski se lik javljaju i druga bića i stvari, a crtež postaje bogatiji detaljima. Dijete često crta kuću, cvijeće, životinje i ostale objekte iz svoje okoline. Javljaju se prikazi pokreta poput skakanja, plesanja i sl., a dječji crteži su emocijski obojeni (Grgurić i Jakubin, 1996). Odabir boja u ovoj fazi vrši se na temelju boja koje djeca žele upotrijebiti, a ne kako bi realno prikazali objekt koji crtaju. Dakle, boje se biraju slobodno, ako dijete ne bude ometeno negativnim utjecajem sredine.

Nakon faze sheme slijedi faza intelektualnog realizma, koja traje od sedme do desete godine djetetova života i očituje se u odlučnim potezima, većoj sposobnosti likovnog izražavanja te u pojavi apstraktnog mišljenja (Grgurić i Jakubin, 1996). Ova se faza može razdvojiti na fazu razvijene sheme te na fazu oblika i pojava. Razvijena shema očituje se u pojavi detalja na prikazu ljudskog lika, kao što su kosa, obrve, nakit, odjeća i obuća. Djeca prikazuju sve veći broj tema i pojava, pokazujući što im je zanimljivo, a važne će stvari biti prikazane većima (Herceg i sur., 2010). Okruženje i pojave od interesa privlače pažnju djeteta, i uz sve složeniji likovni izraz javlja se i sve veće spoznavanje svoje okoline te općenito svijeta. Dijete počinje usvajati vertikalno-horizontalno prikazivanje, u crtežima se javljaju prepoznatljivi pokreti i profilno prikazivanje. Usvajaju se likovni i kompozicijski elementi i stvaraju se forme uz korištenje i jednih i drugih elemenata (Grgurić i Jakubin, 1996). Mašta još uvijek ima veliku ulogu u likovnom izrazu i dječjim predodžbama, a dijete u fazi intelektualnog realizma još ne može analizirati vlastita psihička stanja. Svijet prihvaća spontano i prirodno te ga upoznaje sudjelujući u njemu. Uz spontano likovno izražavanje dijete će postupno usvajati elemente kompozicije, a njegov se likovni izraz obogaćuje postavljanjem brojnih pitanja. U ovoj fazi pojavljuju se i specifični dječji prikazi:

- transparentnost – dijete istovremeno crta vanjski i unutarnji dio objekta, primjerice kuću s vanjske strane, ali i njezinu unutrašnjost,
- prikazivanje akcije u fazama kretanja – prikaz akcije u više faza u istom radu (npr. dijete uzima loptu, udara loptu i lopta ide u gol),
- proporcije sukladno emocijama – likovi koji za dijete imaju veliku važnost se prikazuju većima, dok se ostali crtaju manjima, unatoč prirodnoj veličini i proporcijama prikazanih likova,
- rasklapanje oblika – objekt koji se prikazuje se rasklapa, odnosno njegove se strane prikazuju u ravnini, jer iako dijete sagledava objekt s više strana, ima želju prikazati sa svoje strane,
- prevaljivanje oblika – dijete zanemaruje liniju tla, prikazuje kako svaka figura ima svoje tlo, a to čini tako da okreće papir ili podlogu na kojoj stvara,
- vertikalna perspektiva – figure se nižu tako da se ono što je u prvom planu nalazi u donjem dijelu, a ono što je dalje postavlja se iznad figura u prvom planu, objekti tj. figure se nižu jedna iznad druge,
- obrnuta perspektiva – perspektiva je iskrivljena te se ono što je prostorno dalje prikazuje većim, a ono što je u prostoru bliže se pokazuje manjim,

- poliperspektiva – istovremeno korištenje više perspektiva, odnosno promatranje i prikazivanje figure sa svih strana istodobno.
(Grgurić i Jakubin, 1996)

1. 2. *Odgojitelj u usmjerenim likovnim aktivnostima s djecom*

Likovni odgoj ima vrlo važnu ulogu, a to je uvođenje djece u svijet umjetnosti. Djeca rane i predškolske dobi putem likovnog stvaralaštva razvijaju individualne ekspresivne sposobnosti. Odgojitelj u likovnim aktivnostima djeci treba omogućiti sredstva i materijale koje će dijete potaknuti na istraživanje i upoznavanje svoje okoline, što će mu omogućiti cjelovito opažanje, doživljavanje i spoznavanje. Novaković (2015, str. 154) ističe da „poticaji moraju biti višeslojni, problemski strukturirani i u skladu s dječjim interesima i psihofizičkim razvojem, pri čemu je važno da dijete aktivno sudjeluje u svim fazama kreativnog procesa od planiranja aktivnosti, oblikovanja zamisli, stvaranja do razgovora o svom radu, iskustvu i samom procesu“. Zbog svega navedenog odgojitelj ima važnu ulogu u likovnom odgoju djece te ga planira i provodi. Odgojitelj vrednuje odgojno-obrazovni rad i o njemu vodi dokumentaciju (Herceg i sur., 2010) koristeći različite oblike dokumentacijskog gradiva koje postaje ishodište za daljnje planiranje odgojnog rada (Novaković, Tomljenović i Rončević, 2016).

Interes za djetetovo tumačenje vlastita rada predstavlja važan oblik poticanja kreativnosti djeteta i njegova stvaralaštva te će se postavljanjem pitanja o radu, o načinu rada, procesu njegove izrade te ostalim pitanjima dobiti bolji uvid u način na koji djeca shvaćaju svijet. Osnovna je vrijednost odgojitelja u njegovu odgojno-interakcijskom odnosu s djetetom, a pri tome odgojitelj mora biti svjestan individualnih razlika djece, usmjeren na osobnost i samopouzdanje svakog djeteta (Balić-Šimrak, 2010). Važno je da se dijete osjeća samopouzđano i da osjeća sigurnost u samostalnom izražavanju, kako bi njegovo likovno stvaralaštvo rezultiralo samouvjerenim i samostalnim radom (Balić-Šimrak, 2010).

Kako bi se djeca prepustila likovnom stvaralaštvu, potrebno im je osigurati slobodno vrijeme i mjesto za stvaranje (Grgurić i Jakubin, 1996). U okolini koja je materijalno i likovno bogata, dijete će samostalno birati tehnike i materijale, često kombinirajući raznovrsne materijale. Okruženje koje djeluje poticajno na djecu je prostor koji je oblikovan funkcionalno i estetski te koji je organiziran tako da se djeca mogu slobodno kretati i surađivati. Kvaliteta fizičkoga okruženja, odnosno raspored, struktura, namjena i organizacija prostora i opreme,

namještaja i materijala po mnogim je autorima bitan aspekt odgoja i obrazovanja koji utječe na djetetovo ponašanje, igru i učenje (Petrovič-Sočo, 2007).

Emocionalno ozračje u skupini treba biti pozitivno i usmjereno suradničkom radu. Odgojitelj bi trebao djeci omogućiti istraživanje svijeta oko sebe svim osjetilima kako bi potaknuo razvijanje kreativnog mišljenja i percepcije (Novaković, 2015). Poticaj djeci za likovno stvaranje može biti posjet raznih likovnih umjetnika, ali i posjećivanje likovnih galerija i ateljea slikara, kipara i drugih likovnih umjetnika (Zupančič i Duh, 2009).

1. 3. Poticanje i ometanje dječjeg likovnog stvaralaštva

Djeca aktivno konstruiraju znanja i razumijevanja, istražuju fenomene koji ih zanimaju, uče iz vlastita iskustva. "Učenje predškolske djece rezultat je interakcije između djetetovih iskustava s materijalima, idejama i ljudima, dakle ono svoja znanja razvija, tj. konstruira, (a ne prisvaja od odraslog!), i to na osnovi osobne aktivnosti i iskustava, uz pomoć i podršku odgojitelja" (Slunjski, 2001, str. 48). Budući da je dijete konstruktor vlastita znanja, demotivirajuće za njega može biti odgojitelj koji određuje što će dijete učiti, kako i koliko dugo, na koji način i s kojim materijalom. Uloga odgojitelja je da omogući djeci slobodno i samostalno istraživanje i izražavanje. Djecu se potiče da bez ustručavanja izražavaju svoje želje, ideje, da nalaze rješenja na sebi svojstven način. Odgojitelji nikako ne bi smjeli očekivati od djece da slijede neki uzor ili da precrtavaju gotovo rješenje. Davanjem uputa kako da nešto rade, ispravljanje njihovih uradaka također negativno utječe na dječji likovni razvoj (Belamarić, 1986).

Na dijete treba gledati kao na kompetentnu osobu koja ima svoje individualne sposobnosti, vještine i postojeća znanja koja će samostalnim naporima, pomoću unutarnje motivacije, nadograđivati putem istraživanja, proučavanja i eksperimentiranja. Dijete tijekom samoga procesa često mijenja svoj rad, nadograđuje ga ili uništava, što govori o njegovoj radoznalosti, fleksibilnosti, želji za praktičnom manipulacijom likovnim materijalom (Podobnik, 2012). Likovni je uradak rezultat te dječje igre. Uloga je odgojitelja da omogući djeci različite izazove i mogućnost da se na iste odazove na različite, sebi svojstvene načine. Promatranjem djece u aktivnostima, pružanjem podrške u pronalaženju vlastita izraza i poticanjem na otkrivanje novih ideja, odgojitelj razvija kod djece osjećaj sigurnosti i samopouzdanja.

Glavne su metode koje po Belamarić (1986) potiču likovno stvaralaštvo:

- usmjeravanje opažanja – opažanje se usmjerava na određeni oblik, pojavu ili stvar u okruženju djeteta, a konkretan način na koji se ovo čini je postavljanje pitanja o tome što dijete vidi i primjećuje oko sebe;
- aktiviranje sjećanja – opažanje se usmjerava tako da se postavljaju pitanja o onome što su djeca vidjela, doživjela, uočila, a tako se aktiviraju njihova sjećanja te se ista učvršćuju;
- maštanje i ilustriranje – djecu se potiče da nacrtaju neki prikaz ili lik na temelju priča i pjesama;
- zamišljanje – likovno se tumače pojmovi i pojave s kojima djeca nisu upoznata;
- igre s likovnim materijalima – djeca se igraju s poznatim materijalima, pridružujući im dotad nepoznate likovne materijale;
- potvrđivanje – potvrđivanjem dječjih radova i truda pridonosi se djetetovu osjećaju samopouzdanja i viđenja svijeta.

Usmjeravanje pažnje djeteta na pojedinu pojavu ili objekt je vrlo jednostavan način za poticanje djeteta na kreativno izražavanje, a ovo je moguće učiniti postavljanjem pitanja o tome što dijete zapaža ili vidi. Aktiviranje sjećanja se odnosi na razgovor o onome što su djeca doživjela i što su vidjela, čime se aktivira sjećanje djeteta. Dječji radovi koji nastaju na temelju sjećanja najčešće nose puno značenja za dijete i ukazuju na odnose između oblika i pojava (Grgurić i Jakubin, 1996). Maštanje i ilustriranje svoju primjenu može pronaći u stvaranju i kreativnom radu na temelju događaja koji su djetetu već poznati ili na temelju priča, pjesama, ili bajki. Bogata dječja mašta mora biti temeljena na slobodi i spontanosti (Škrabina, 2013).

Zamišljanje se, odnosno imaginacija, odnosi na sposobnost predočavanja zamisli i ideje u dvodimenzionalni ili trodimenzionalni prikaz, kada se elementi nevidljive stvarnosti materijaliziraju (Škrabina, 2013). Rano bavljenje aktivnostima daje poticaj dječjoj kreativnosti i umjetničkom izražavanju, potiče opuštanje organizma i lučenje hormona sreće, a u dječjoj kreativnosti ne bi trebala postojati pravila, niti zakonitosti i kritike kojima se zagušuje sloboda, znatiželja i samopouzdanje djeteta (Balić-Šimrak, 2010).

Potrebno je navesti načine na koje se može ometati dječje likovno stvaralaštvo kako bi se ono moglo spriječiti. Ometanje dječjeg likovnog stvaralaštva je svaka vrsta uplitanja u djetetovu slobodu likovnog izražavanja i njezino ograničavanje. Ometanje se javlja najčešće kao rezultat nepoznavanja i nerazumijevanja uloge i funkcije likovnog stvaralaštva te razvojnih etapa djece. Ometanje se javlja kao posljedica nastojanja okoline da podučava dijete i da ga

upućuje u način kako da nešto nacrtati, izradi ili sastavi (Belamarić, 1986). Ometanje ima puno dublje posljedice na dijete no što je samo likovni izraz, jer će dijete na ovaj način naučiti ponašati se kako mu je nametnuto te će prestati kreirati vlastite oblike. Tijekom likovnih aktivnosti dijete ne treba izlagati pravilima, zakonitostima i kritici jer će se na ovaj način zagušiti kreativnost, radoznalost, sloboda i samopouzdanje (Balić-Šimrak, 2010). Odrasli će zbog nepoznavanja krajnje svrhe dječjeg uratka, pohvaliti i podržati radove napravljene prema određenim šablonama, dok će radove koji nisu izrađeni na taj način kritizirati, ispravljati i krivo procjenjivati. Ometanje dječjeg stvaralaštva se može svrstati u dvije skupine, a to su:

- izravno miješanje i interveniranje u likovne radove,
- odgojni postupci i stavovi.

(Belamarić, 1986)

Ako djeca izrazito često promatraju tuđe radove, mogla bi izgubiti vlastiti kreativni i autentični izraz zbog nametanja tuđih radova. Kada dijete preuzima tuđe shematske oblike, javlja se uniformiranost kreativnih radova, odnosno ometa se razvoj kreativnosti (Škrabina, 2013). U izravnom miješanju i interveniranju u dječje likovne radove ističu se sljedeći načini i pristupi koji imaju negativan utjecaj na dječje likovno stvaralaštvo, a to su:

- crtanje i izrađivanje djeci – izrazito negativno uplitanje u razvoj dječjeg likovnog izraza. Dijete ne razumije oblike koje odrasla osoba crta ili izrađuje, no svejedno će ih pokušati oponašati, što utječe na razvoj pasivnog stanja kod djeteta i djeluje ugrožavajuće na prirodan i svrhovit način opažanja, shvaćanja i stvaranja oblika, jer dijete na ovaj način ne razvija vlastitu percepciju i maštu,
- ispravljanje dječjih oblika – djetetu se daju usmene upute za rad na likovnom djelu, čime se narušava dječje viđenje svijeta oko sebe i dijete postaje nepovjerljivo prema vlastitim oblicima, osjećajući nemoć i nesigurnost,
- slikovnice za bojanje – pojednostavljeni shematski oblici djeci mogu postati lako pamtljivi, pa će početi crtati viđeni oblik upravo zbog činjenice da su isti mnogo puta ispunjavali, a dijete se obeshrabruje na samostalno stvaranje oblika iz svoje mašte
- izlaganje dječjih radova – čestim izlaganjem dječjih radova u okolini u kojoj se djeca nalaze, djeca percipiraju tuđe radove, čak i nesvjesno, čime se potiskuju vlastita viđenja i oblici, a tuđi se radovi i oblici uzimaju kao mjerilo kako bi rad trebao izgledati, a ako to isto ne mogu ostvariti, tada se povlače iz likovne aktivnosti,

- širenje shematskih oblika među djecom – djeca ne razumiju likovni jezik i međusobno preuzimaju shematske oblike, što je osobito često u većim grupama, pri čemu se ne koriste vlastitom maštom nego tuđim viđenjem oblika.

(Belamarić, 1986)

Ometanje odgojnim postupcima i stavovima se također može dalje podijeliti na kategorije, a to su:

- vrednovanje i procjenjivanje likovnih radova djece – učestalim ocjenjivanjem, procjenjivanjem, uspoređivanjem i/ili vrednovanjem dječjih likovnih radova (pred djecom) blokira se djetetov osjećaj slobode i spontanosti te njihova sposobnost stvaralaštva. Problem se javlja kod skupine djece, ako se pojedina djeca počnu smatrati talentiranima, dok druga nisu. Djeca se po prirodi ne natječu, nego im odrasli nameću natjecanje (npr. uspoređivanje). Osim toga, sheme u dječjim radovima se promatraju kao vrijednost, dok je samostalna i nesputana izrada oblika smatrana netaletriranošću,
- komentiranje i prigovaranje – dijete će zbog komentiranja i prigovaranja postati nesigurno ili će početi pružati otpor, što pak utječe na ometanje djetetove sposobnosti i interesa za likovni rad,
- prenaplašavanje vrijednosti – pretjeranim pohvalama se javlja promjena u ciljevima dječjeg likovnog izraza jer svrha postaje pohvala, a ne razvoj likovnog jezika i uloge tog jezika u razvoju sposobnosti djeteta,
- urednost i preciznost – naglašavajući kako dječji rad mora biti uredan i kako dijete ne smije napraviti prevelik nered pri izradi likovnog rada, često se donosi suprotan učinak; dijete će postati ukočeno i sputano u vlastitom izrazu, a pažnja će se usmjeriti na strah od neuredne izrade, čime se blokiraju dječje ideje.

(Belamarić, 1986)

2. Prostorno oblikovanje (kiparstvo) u ranoj i predškolskoj dobi

Kiparstvo, također skulptura (lat. *sculpere* = sjeći, rezati) i plastika (grčki *plassein* = oblikovati) grana je likovne umjetnosti koja podrazumijeva umjetnost oblikovanja volumena u prostoru (Jakubin, 1999). Riječ je o likovnom izražavanju trodimenzionalnim oblicima i tijelima koji su oblikovani, klesani, rezani, lijevani ili sastavljeni od elemenata u čvrstom materijalu, kao što je kamen, glina, kovina ili pak u materijalu koji nije čvrst i stabilan, no može zadržati čvrstoću određeno vrijeme, poput leda, pijeska i sl. (Hrvatska enciklopedija, 2024). Za razliku od slike koja ima samo dvije dimenzije (visinu i širinu), kip ima i treću – dubinu.

Kiparsko djelo se može osjetiti, odmjeriti, pa i "pročitati" dodirrom ruke, tj. taktilno – opipati. Međutim, kiparsko djelo promatramo drugačije nego sliku. Da bismo ga sagledali u cjelini, valja ga vidjeti sa svih strana. S obzirom na prostornost, kiparstvo se dijeli na punu plastiku i na reljefe. Puna se plastika odnosi na slobodno stojeća tijela u tri dimenzije, dok je reljef kiparsko djelo vezano za plohu te se kod ovakvog oblikovanja volumen oblikuje na plohi. Puna se plastika može podijeliti na kipove i na mobile. Kipovi su statična tijela oko kojih se čovjek kreće kako bi ih sagledao, dok su mobilni pokretna tijela koja se sama rotiraju zahvaljujući djelovanju vjetra. Punu plastiku čini, s obzirom na način obrade i na odnos mase i prostora, sljedeće:

- monolitna masa,
- udubljeno-ispupčena masa,
- prošupljena masa,
- plošno istanjena masa,
- linijski istanjena masa.

(Jakubin, 1999)

Prostorno-plošno oblikovanje obuhvaća modeliranje, kombiniranje, variranje i razlaganje odnosa volumena i prostora. Na ovaj se način potiče razvoj vizualnog i taktilnog opažanja, ali i oblikovno-prostornog mišljenja (Tanay i Kučina, 1995). Reljef je vrsta skulpture koja je oblikovana samo s prednje i bočnih strana, vezana je za podlogu.

Po izbočenosti mase u prostoru razlikujemo tri vrste reljefa:

1. Uleknuti reljef – oblici su udubljeni ili urezani u površinu materijala,
2. Niski reljef – masa neznatno izlazi u prostor, s malim ispupčenjima,

3. Visoki reljef – masa znatno izlazi u prostor, s velikim ispupčenjima, a oblici su samo djelomično vezani uz podlogu.

(Jakubin, 1999)

Volumen i prostor čine temeljne elemente prostorno-plastičke forme, a njegova će svojstva ovisiti o:

- načinu na koji je oblikovan volumen,
- materijalu koji se koristi za stvaranje volumena,
- način obrade materijala (Jakubin, 1999).

2. 1. *Glina*

Glina se može definirati kao sediment koji je nastao raspadanjem magmatskih stijena i stijena silikatno metamorfnog karaktera. Ovi se sedimenti sastoje od minerala gline u vrlo sitnom obliku (Hrvatska enciklopedija, 2024). Prolaskom vremena, rastaljene stijene koje su se skrutile i ohladile na površini Zemlje počele su se usitnjavati djelovanjem atmosferskog vremena, djelovanjem vode, otapanjem i zamrzavanjem ledenjaka. Ove su čestice zapravo granit, koji je tijekom vremena i zbog utjecaja prilika u atmosferi postao osnovom gline. Dakle, glina se pronalazi kod rezidualnih ležišta na mjestima trošenja stijena i u ležištima koja su uslojena, a koja su nastala sedimentacijom nakon transporta vodom, vjetrom ili ledom ili pak kao posljedica gravitacijskog djelovanja. Glina ima visok kapacitet sorpcije, tj. ona selektivno upija tvari od neke druge tvari. Da bi neki sediment bio glina, važno je da postaje plastičan kada je izložen vlazi. Glina se većinom sastoji od minerala glina, ali i od organskih sastojaka u obliku ostataka ugljika, biljaka, humusa, kobalta, mangana, a treba reći da glina sadržava i kvarc (Kovačević Zelić, 2024).

Glina će biti kompaktnija ako je postotak vode u njoj manji. Suhe gline su škrljave, pri čemu je riječ o morskim sedimentima koji su različito obojeni zbog primjesa koje se u njima nalaze. Glina ima vrlo široku upotrebu, pa se tako upotrebljava za izrađivanje porculanskih i lončarskih proizvoda, obične i vatrostalne opeke, olovaka i modela u kiparstvu.

Među najvažnijim vrstama gline ističemo:

- kaolin, odnosno porculanska glina – kineska glina, veliku upotrebu nalazi u izradi porculana zbog svoje značajne plastičnosti te za proizvodnju crijepa i opeke,
- lončarska glina – sadržava željezo,
- ciglarska glina – veći udio primjesa željeznih i magnezijevih minerala, zbog čega se u procesu pečenja stvara staklasta masa, a rabi se za proizvodnju pune i šuplje klasične opeke, fasadne opeke, blok-opeke, crijepa, itd.
- vatrostalna glina – sadrži malu količinu željeza, magnezija, alkalija i kremenata te se ne tali pri visokim temperaturama,
- uma ili suknarska glina – sadrži veliku količinu magnezijevih soli, dobro apsorbira masnoće.

(Hrvatska enciklopedija, 2024)

U glini se može pronaći i pijesak, koji se pridaje materijalu kako bi se povećala stopa stezanja gline te ubrzao proces sušenja. Svaku glinu obilježavaju njezina svojstva prilikom modeliranja, kao što su boja, vrsta, plastičnost te temperatura pretpaljenja i paljenja. Upravo je plastičnost ono svojstvo gline koje ju čini vrlo pogodnom za rad i stvaranje, zahvaljujući njezinoj sposobnosti da postane mekana i podatna te jednostavna za oblikovanje.

2. 2. Likovni izraz djece s glinom

Kiparstvo, kao umjetnost trodimenzionalnog izražavanja, djecu uvodi u spoznavanje volumena tj. mase, površine i prostora. Oblikovanjem materijala njeguje se taktilnost, koja je pogodna za osjetilno istraživanje i upoznaju se različite kiparske tehnike i materijali. Dijete na ovaj način proširuje znanje o izražajnim mogućnostima i o karakteristikama materijala. U vrtiću se za izradu trodimenzionalnih konstrukcija koriste različiti materijali: glina, plastelin, tijesto, papir, karton, žica i didaktički neoblikovani materijali. Spomenuti se materijali istražuju taktilno (osjetilom dodira), vizualno (osjetilom vida), auditivno (sluhom) te olfaktivno (njuhom) i mogu se oblikovati na razne načine: gnječanjem, valjanjem, utiskivanjem, dodavanjem i oduzimanjem. Taktilna stimulacija prožima sve druge stimulacije, a djeci omogućuje da se upoznaju sa svojstvima pojedinog materijala. Taktilni sustav prepoznaje predmete opipom i lokalizira dodiranjem te djeluje kao zaštitni sustav. Djeca tako uče o važnim svojstvima iz okoline, a sustav osjetila je važan jer omogućuje senzornu integraciju i uspješnu obradu informacija koje dolaze u mozak (Mikulec i Kotarski, 2023).

Nakon što dijete upozna materijal i usvoji osnove manipuliranja njime, ono će spoznati izražajne mogućnosti kiparskog materijala. Prije nego počnemo raditi s glinom, potrebno ju je pripremiti tako da se iz nje odstrane nepripadajući predmeti (kamenčići, komadići drveta, travke i sl.) (Jakubin, 1999). Konzistencija gline je važna za oblikovanje, jer glina bi morala biti dovoljno mekana kako bi se od nje mogli formirati razni oblici, no ujedno ne pretjerano mekana, jer će se tada lijepiti za radnu površinu i bit će teže raditi s njom. Za proces modeliranja moramo pripremiti glinu, podlogu i alat. Podloga ne bi trebala biti ljepljiva, kako se glina ne bi previše prijanjala uz nju i onemogućavala rad, pa se preporučuje korištenje primjerice drvene daske. Posuda s vodom i spužvice za vlaženje gline pomažu u ovom procesu, čineći glinu dovoljno mekanom i zaglađujući njezinu površinu. Glina se oblikuje rukama, ali se to može učiniti i različitim alatima za modeliranje. Ovi se alati mogu podijeliti na osnovne i na pomoćne, a riječ je o nožiću, drvenim i metalnim lopaticama, žici za rezanje, valjku, plastičnoj foliji i dr. (Kuhar, 2014). Mase koje djeca mogu oblikovati su vrlo raznolike i mogu biti udubljene, izbočene, stanjene ili valjkaste (Jakubin, 1999).

Osnovni postupci pri radu s glinom su dodavanje mase i oduzimanje od mase (Belamarić, 1986), a razlikujemo sljedeće načine na koje se glina može modelirati:

- modeliranje od jedne mase gline,
- oduzimanje od glinene mase,
- dodavanje glinenoj masi.

(Jakubin, 1999)

Ovi načini predstavljaju dječju igru, pripremajući djecu na stvaranje sve složenijih oblika. Svojstvo plastičnosti gline je razlog zbog kojeg ovaj materijal omogućuje raznoliku obradu površine. Glineni se proizvodi mogu modelirati:

- izvlačenjem prstima,
- modeliranjem izvaljanim trakama,
- sastavljanjem ploča.

(Herceg i sur., 2010)

Kod izvlačenja prstima glina se izvlači palcem, počevši od njezina središnjeg dijela prema rubovima. Postupak modeliranja izvaljanim trakama nalazi svoju upotrebu pri izradi oblika koji su manji, a vrši se u nekoliko etapa, jer je potrebno pričekati kako bi se određeni izgrađeni dio stvrdnuo, nakon čega se nastavlja izrada. Trake ili valjkasto oblikovane trakice gline se slažu spiralno jedna na drugu, a povezivanje se obavlja ili utiskivanjem ili dodavanjem gline.

Glinu djeci nudimo za igru i stvaranje već od rane dobi. Djeca glinu prvo mijese, valjaju, utiskuju razne predmete u nju, oduzimaju od mase i dodaju. Zatim rade valjčiće, koji tada dobivaju značenje linije u crtežu, dok kuglica ima značenje kruga. Neoblikovana glina može predstavljati mrlju ili određenu pojedinost. Pri oblikovanju gline djeca prave otvore i udubine koji se mogu povezati sa značenjem prozora ili vrata (Belamarić, 1986). Glina se nakon postizanja željenog oblika ostavlja kako bi se osušila, no ovaj se proces mora odvijati polako, kako napravljena figura ne bi popucala ili se stegnula. Glina se potom može peći u keramičkoj peći zbog svog svojstva vatrostalnosti, odnosno otpornosti na visoke temperature, a glinene je predmete moguće obojiti u željenu boju ili boje te ukrasiti u više stadija njezine izrade.

U likovnim aktivnostima s glinom djeci je moguće postavljati pitanja otvorena tipa, no djecu ne treba ometati u njihovom radu. Djeca bi trebala izrađivati skulpture od gline na temelju vlastita iskustva. Dječje se oblikovanje gline i rad s glinom ugrubo dijeli na tri faze:

- oblikovanje gline kod djece od 2 do 4 godine starosti - mlađa djeca najčešće izrađuju predmete od gline kombinirajući komadiće gline. Svoje prve oblike izrađuju nakon što upoznaju svojstva gline, a najčešće izrađuju kuglice, valjkaste prutiće i/ili pločice, a iste postavljaju plošno, povezujući ih na taj način (Herceg i sur., 2010),
- između 4. i 5. godine života, počinju s gradnjom složenijih oblika, pri čemu veću pažnju pridaju detaljima, nego što to čine mlađa djeca,
- djeca od 5 do 6 godine starosti oblikuju glinu čineći svoje figure realnijima i s više detalja. Simbolički iskaz u ovoj dobi nije dovoljan, nego djeca sve više traže vizualna obilježja (Belamarić, 1986).

Djeca stvaraju na temelju vlastita iskustva, na temelju promatranja i vlastite mašte. Uživaju u izradi korisnih i funkcionalnih predmeta, a u kontaktu s mekom glinom djeca su instinktivno motivirana da ju istraže, bockaju, stišću, udaraju i sl. Glina se prilagođava i reagira na svaku radnju koje dijete učini s njom, što dijete dodatno fascinira i motivira na nastavak bavljenja ovom aktivnošću (Bartel, 2006).

2. 3. Utjecaj gline na cjelokupni razvoj djece

Glina će zbog svojih svojstava prilagodljivosti potiče dijete na eksperimentiranje i iskušavanje što se sve s njom može učiniti i kakve će biti posljedice njihovih radnji. Uočavanjem promjena u glini djeca uče da njihovi postupci imaju posljedice, što ih osnažuje, a djeluje poticajno na znatiželju, maštu i kreativnost. U ovom procesu nastaju novi neuroni i

sinapse, zahvaljujući neposrednim taktilnim i vizualnim povratnim informacijama koje glina pruža. Glina omogućuje trenutnu materijalizaciju i realizaciju mašte praktički na svim razinama razvoja (Bartel, 2006). Dakle, glina utječe na razvoj taktilnosti i omogućuje široke mogućnosti obrade, što je posljedica svojstava gline zbog kojih je glina vrlo zahvalan materijal, jer se raznim postupcima i tehnikama oblikuju različite forme. Dijete pri oblikovanju gline može izraziti vlastitu osobnost, čineći to spontano i slobodno (Nenadić-Bilan, 1987). Ono što je kod gline osobito privlačno djeci je mogućnost da glinu unište, zgnječe, razvuku i stisnu, mijenjajući ju uz istovremeno zadovoljavanje potreba za eksperimentiranjem. Na ove se načine glina istražuje te se postavlja u odnose s drugim materijalima. Stvaranje i oblikovanje figura i predmeta je dimenzija kreativnosti.

Igranje i rad s glinom uči djecu kako proizvesti nešto, no ujedno ih uči kako kreativno razmišljati. Osim toga, zanimljivo je što igra s glinom može poboljšati razvoj dječjeg jezika, jer djeca u procesu izrade međusobno komuniciraju i izražavaju se, a jezik, kreativnost i socijalna integracija omogućuju djeci visoku razinu razmišljanja, pripremajući ih za rješavanje problema na kreativan način (Indrasati i CrieHandini, 2018). Glini mogu dodavati ili oduzimati elemente sukladno svojim željama. Glina je materijal koji je jedinstven u pružanju mogućnosti korištenja prirodnog instinkta za otkrivanje, zamišljanje te za rješavanje problema i izražavanje gotovo neograničenih ideja (Bartel, 2006). Djeca u radu s glinom razvijaju grubu i finu motoriku te usvajaju spoznaje o prostoru, volumenu i odnosima među materijalima. Manipulacija glinom razvija mišiće (Bartel, 2006), pa rad s glinom djeluje poticajno na fizičku i psihičku aktivnost djeteta (Nenadić-Bilan, 1987). Osim toga, rad s glinom može biti djeci vrlo zanimljiv, zbog čega može potencijalno dugo zadržati njihov interes, što ju čini izvrsnim alatom za produživanje raspona pažnje (Bartel, 2006).

Starijoj je djeci lakše baratati glinom, pa su joj više naklonjena, no slučaj je kod mlađe djece da im je tijesto ponekad primamljivija opcija. Djeca uz glinu često koriste valjke, čepove, boje, školjke, kamenčiće, gumbе i slične predmeta, s kojima ukrašavaju izrađen predmet, vodeći se vlastitom maštom. Veća količina raznovrsnog materijala utječe na veću mogućnost upoznavanja odnosa među materijalima i predmetima te kako koji predmet djeluje na glinu, kakve tragove ostavlja, kakve je ukrase moguće njima napraviti (Došen-Dobud, 2005). Starija djeca mogu uspješno postići volumen i riješiti pitanje statike figure. Kučina (2004) razvoj oblikovanja glinom od strane djece dijeli na sljedeći način:

- u mlađoj odgojnoj skupini djeca tek uče koordinirati motoriku i upoznaju se s glinom kao materijalom i s njezinim svojstvima, izrađuju se najčešće kuglice i oblici iz prirode, u glinu se utiskuju drugi predmeti,
- u srednjoj odgojnoj skupini djeca se još upoznaju sa zakonitostima gline i o njezinu oblikovanju razmišljaju kao o crtanju. Pojavljuju se osobitosti onoga što dijete oblikuje i emocije koje ih trenutno prožimaju,
- u starijoj odgojnoj skupini djeca mogu kroz oblikovanje gline prikazati zornije i prepoznatljivije oblike te se ova faza u modeliranju može povezati s razvojem dječjeg crtanja.

(Kučina, 2004)

Općenito govoreći, crtanje i modeliranje se međusobno prate u svojim razvojnim fazama. Tijekom faze šaranja dijete će upoznati glinu i igrati se s njom, dok će u fazi crtanja kruga početi praviti kuglice od gline. Prikazivanje linija na papiru će u modeliranju biti praćeno izvlačenjem valjkastih oblika od gline. U crtanju se sve više očituje odnos među veličinama prikazanih oblika i figura, a ova je faza vidljiva i u modeliranju, pri čemu će na veličinu prikazanog objekta utjecati subjektivno shvaćanje djeteta (Belamarić, 1986).

Oblici koji se mogu prikazati glinom su otvoreni, zatvoreni, funkcionalni, dekorativni, a više je načina na koji se mogu oblikovati, od plošnog preko reljefnog pa do trodimenzionalnog. Djeca će, što su starija, izrađivati sve zahtjevnije predmete, sa sve sofisticiranijim dekoriranjem. Rad s glinom se razlikuje od ostalih umjetničkih medija, jer traži razumijevanje svijeta u tri dimenzije, a dijete svoju figuru može vidjeti sa svih strana, što utječe na njihovo postupno shvaćanje oblika i perspektive. Potiče se matematičko razmišljanje i djeca počinju planirati i razmišljati o tome kako da neki problem riješe prilikom izrade figure (Tanay i Kučina, 1995). Kod postupka oslikavanja glinenih predmeta, djeca mogu prikazivati figurativne, ali i apstraktne elemente, a način na koji se ovi predmeti ukrašavaju može biti inspiriran posjetima muzejima, predavanjem kipara, lončara, keramičara i drugih osoba koje se bave glinom ili promatranjem prirode. Proces ukrašavanja glinenih predmeta može se obogatiti vlastitim miješanjem boja koristeći se pigmentima i različitim glazurama (Tanay i Kučina, 1995).

Planirani je cilj u radu s glinom manje važan u odnosu na proces rada i zadovoljenje interesa i potreba djeteta. Iako rad s glinom može biti uklopljen u određenu temu, ta se tema ne treba nametati djeci (Kučina, 2004). Odgojitelji u dječjem kreativnom izričaju trebaju primijetiti ako postoji odstupanje od normalnog ili od očekivanog razvoja dječjeg likovnog

izraza, nakon čega može pokušati pomoći djetetu razgovorom ili u težim slučajevima može potražiti i stručnu pomoć. Glina na djecu djeluje umirujuće, isto kao pijesak i voda, ali i sam proces korištenja prstiju pri izradi predmeta i figura. Rad s glinom ima opuštajući efekt na djecu te ih potiče na verbalno komuniciranje (Rogulj, 2010). Razlog tomu je doživljavanje različitih taktilnih i kinestetičkih iskustava, a iz ovih se razloga glina često koristi i u terapiji umjetnošću i u terapiji s djecom, jer se u radu s glinom kanaliziraju osjećaji djeteta i njegovi problemi. Rad s glinom, koji je taktilan omogućuje izražavanje djeteta, a djeluje i na smanjenje anksioznosti te na poboljšanje samopoštovanja (Rahmani i Moheb, 2010). Terapijski učinci gline su brojni, a osim već navedenih tu su i izražavanje onoga što je teško izreći, opipljivost nematerijalnih ideja i misli, pružanje odgovora na ljudske emocije i sl.

3. Istraživački dio rada

Istraživački dio završnog rada proveden je u DV „Ludina“ s djecom mješovite dobi. U aktivnostima je sudjelovalo 34 djece. Aktivnosti su provedene tijekom lipnja 2024. Cilj je ovog rada uočiti osobnu, emocionalnu i tjelesnu dobrobit te obrazovnu i socijalnu dobrobit (MZOS, 2015) likovnog izražavanja djece rane i predškolske dobi. Za likovno je izražavanje odabrana glina kao materijal. Aktivnosti su se odvijale u prostorijama vrtića u prijepodnevnim satima. Djeci aktivnosti nisu nametnute, nego ponuđene. Sudjelovali su oni koji su željeli sudjelovati, a ponekad su se djeca naknadno uključivala, ponukana sudjelovanjem svojih prijatelja iz skupine.

3. 1. Mlađa dobna skupina

Mlađoj je dobnoj skupini ponuđena aktivnost modeliranja kuglica i valjčića (Slika 1).



Slika 1. Didaktički materijal za kreativnu igru.
Izvor: Fotografija autora, 2024.

Djeca su se prvo upoznala s materijalom za rad, isprobavajući ga i premećući predmete rukama, slažući ih jedne na druge i pokušavajući isprobati koji predmet stane u otvore valjka (Slika 2). Djeca su u ovoj skupini prvi put modelirala glinom. Djeca su pokazala veliki interes, a aktivnost im se svidjela zbog taktilnog aspekta. Većina djece vješto je modelirala i izrađivala kuglice i valjčiče raznih veličina (Slika 3). Zabilježili smo neka dječja razmišljanja tijekom modeliranja glinom.



Slika 2. *Upoznavanje djece s materijalom za rad.*
Izvor: Fotografija autora, 2024.



Slika 3. *Pravljenje udubina prstima i oblikovanje gline.*
Izvor: Fotografija autora, 2024.

Djevojčica E. Š. (3 godine): „Teta ova glina mi se lijepi za prste, ali mi je baš mekana i lijepa“.
Djevojčica T. L. (2 i pol godine): „Napravit ću najvećeg puža od gline, i obojati da nije smeđe boje“.

Djevojčica V. B. (2 i pol godine) najduže se zadržala u aktivnosti: „Ovo mi se baš sviđa, napraviti ću ti teta puno gusjenica i zmijica“ (Slika 4). Glinu su djecu gnječila i valjala te promatrala što se s glinom zbiva prilikom ovih aktivnosti (Slika 5).



Slika 4. Valjanje gline.
Izvor: Fotografija autora, 2024.

Dječak P. Č. (3 godine) voli modelirati plastelinom i glinamolom i ovo mu je bila izvrsna prilika da se prvi put susretne s glinom i pokaže svoje vještine. Napravio je niz valjčića od većeg prema manjem. Rekao je: „Teta daj mi najveći komad gline jer ja ću ti to sad vidjet ćeš sve napraviti“ (Slika 5).



Slika 5. Utiskivanje prstića i komadića drveta u glinu.
Izvor: Fotografija autora, 2024.



Slika 6. Povezivanje gline s drugim predmetima.
Izvor: Fotografija autora, 2024.

Djevojčica B. Š. (3 godine): „Teta vidi ovo, napravila sam tortu za baku!“

Djevojčica K. P. (3 godine): „Ja ću u ovu glinu staviti kuglicu, pa ću ju nositi kući.“



Slika 7. Oduzimanje gline i oblikovanje kuglica i valjčića.
Izvor: Fotografija autora, 2024.

Dječak N. S. (2 i pol godine) zadržao se duže vrijeme vješto modelirajući valjčiće. Rekao je:
„Ovo su veseli pužići i zmijice“.

Djeca su se u svom radu koristila pomoćnim alatima kako bi glinu odvajala, ali su se primarno koristila svojim rukama i prstima (Slika 8).



Slika 8. Dodavanje gline.
Izvor: Fotografija autora, 2024.

Za kraj aktivnosti zajedno su grupnim radom izradila „tvrđavu od valjčića“ i „izložbu kuglica i valjčića“ (Slika 9 i 10).



Slika 9. Grupni rad i izrada „tvrđave od valjčića“.
Izvor: Fotografija autora, 2024.



Slika 10. Izložba dječjih radova.
Izvor: Fotografija autora, 2024.

3. 2. Srednja dobna skupina

U srednjoj dobnoj skupini tema je bila „Reljefi u glini“, a njezin motiv izrada tanjurića. U ovoj skupini nalaze se djeca od četiri do pet godina. Djeca u ovom vrtiću imaju česte aktivnosti u kojima se susreću s plastelinom, glinamolom i nešto manje glinom, pa su im tehnike izrade više poznatije. Prije početka aktivnosti u dvorištu vrtića skupljali smo prirodne materijale koje smo kasnije utiskivali u glinu kako bismo postigli efekt reljefa (Slika 11).



Slika 11. Prikupljanje materijala iz prirode za rad s glinom u srednjoj vrtićkoj skupini.
Izvor: Fotografija autora, 2024.

Dječak T. D. (5 godina): „A teta što ćemo s time raditi?“

Djevojčica A. H. (5 godina): „Skupit ćemo puno ovih cvjetića, baš mi dobro miriše.“

Djeca su nakon sortiranja prikupljenog prirodnog materijala (Slika 12) u razvaljanu glinu utiskivala prirodni materijal (Slika 13). Utiskivanjem češera, cvijeća, školjki i drugog materijala djeca su dobila zanimljive oblike, što im je bilo zanimljivo (Slika 14).



Slika 12. *Sortiranje materijala za rad s glinom.*
Izvor: Fotografija autora, 2024.



Slika 13. *Valjanje gline pomoćnim alatom i utiskivanje prirodnih materijala u glinu.*
Izvor: Fotografija autora, 2024.

Djevojčica L. Š. (4 godine): „Ja sam stavila nešto najljepše što sam našla, i ovu ću glinu nositi kući, jer ju kod kuće nemam“.



Slika 14. *Utiskivanje prirodnih materijala u glinu.*
Izvor: Fotografija autora, 2024.

Dječak T. D. (5 godina) je dječak koji voli sudjelovati u svim kreativnim aktivnostima, vrlo je maštovit i precizan. Glinu je gnječio i valjao bez da je tražio pomoć, rekao je: „Teta vidi ovo što sam sve stavio u glinu, daj me slikaj i pošalji mojoj mami“ (Slika 15).



Slika 15. Utiskivanje kestena i drugog prirodnog materijala.

Izvor: Fotografija autora, 2024.

Dječak T. L. (5 godina) je napravio nekoliko tanjurića i pokazao kako mu rad s glinom odlično napreduje. Sam je uzeo posudicu i napravio oblik tanjurića, rekao je „Jednom kada sam radio s glinom, nisam teta radio ovo. Baš mi super ide, ponijet ću si kući to!“ (Slika 16).



Slika 16. Pravljenje oblika rukama i izrezivanje gline korištenjem kantice.

Izvor: Fotografija autora, 2024.

Djecu su uživala sami birajući materijale koje će utisnuti u glinu, vaditi i oblikovati u tanjurić ili posudu, kako tko je želio (Slika 17).



Slika 17. *Izrada tanjurića od gline.*
Izvor: Fotografija autora, 2024.

Djevojčica T. S. (5 godina): „A teta mogu ja staviti samo cvjetice u glinu, to mi se najviše sviđa, i želim da i meni ispadne tanjurić“ (Slika 18).



Slika 18. *Dijete okruženo prirodnim materijalom.*
Izvor: Fotografija autora, 2024.

Djevojčica E. K. (5 godina): „Ovo mi je baš lijepo, imam i kod kuće sličan tanjur, ali od glinamola“ (Slika 19).



Slika 19. *Kombiniranje prirodnih materijala za izradu tanjurića od gline.*
Izvor: Fotografija autora, 2024.



Slika 20. *Gnječenje gline.*
Izvor: Fotografija autora, 2024



Slika 21. *Rezultat rada s glinom u srednjoj skupini.*
Izvor: Fotografija autora, 2024.

Pojedinci su uživali u izradi glinenih tanjurića te su tražili još gline kako bi napravili dodatne ukrase i predmete ili kako bi se samo igrali s glinom i isprobavali što još mogu načiniti s ovim materijalom.



Slika 22. *Izložba dječjih glinenih tanjurića.*
Izvor: Fotografija autora, 2024.

Djeca nakon što su izradila glinene tanjuriće, bojala su svoje radove akrilnim bojama te su ih tako dodatno ukrasili (Slika 23, 24 i 25).



Slika 23. Bojanje glinenih tanjurića temperama.
Izvor: Fotografija autora, 2024.



Slika 24. Različiti načini bojanja tanjurića.
Izvor: Fotografija autora, 2024.



Slika 25. *Različiti dječji radovi.*
Izvor: Fotografija autora, 2024.

3. 3. *Starija dobna skupina*

U starijoj skupini tema je bila puna plastika-3D, a njezin motiv izrada vaza. U ovoj skupini nalaze se predškolska djeca u dobi od šest do sedam godina. Razgovarajući s djecom o njihovim aktivnostima u vrtiću, primijetila sam kako su prilično kreativni. Upoznali su me sa završnom priredbom koju će imati za kraj pedagoške godine izvedbom pjesme „Rim Tim Tagi Dim“. Pokazali su mi crteže tabletića koje su nacrtali i izradili. Predložila sam da tabletiće utisnemo u glinu i napravimo vaze koje će krasiti njihovu završnu priredbu, na što su oni s veseljem pristali (Slika 26). Na ovaj su način djeca sudjelovala u osmišljavanju aktivnosti i zbog toga su bili dodatno zainteresirani. Djeca koja su željela sudjelovati zaista su kreativno izradila vaze uz mnoštvo motiva, truda i ljubavi. Smatram da je ovo istraživanje ostvarilo sva moja očekivanja i presretna sam što su djeca toliko uživala.



Slika 26. *Valjanje gline i utiskivanje čipke.*
Izvor: Fotografija autora, 2024.



Slika 27. *Ukrašavanje radova dekorativnim slipom.*
Izvor: Fotografija autora, 2024.

Dječak T. Ž. (7 godina): „Ova glina je bolja nego prošla, super mi je ispala ova vaza, ali moram jače stisnuti da se zalijepi dobro da mi ne pukne“ (Slika 28).



Slika 28. *Postavljanje vaza u uspravan položaj.*
Izvor: Fotografija autora, 2024.

Djevojčica Z. Ž (7 godina) je zaista vrlo kreativna i maštovita djevojčica. U aktivnosti je pokazala zaista divne vještine modeliranja gline; od izrade vaze, izrezivanja dodatnih motiva i njihova lijepljenja. Najduže se zadržala u aktivnosti i rekla: „Teta vaza mi je ispala jako lijepa, mogu li dobiti još gline da dalje nastavim?“ (Slika 29).



Slika 29. Oduzimanje i izrezivanje gline korištenjem pomoćnog alata.

Izvor: Fotografija autora, 2024.



Slika 30. Postavljanje gline iz plošnog položaja u uspravan.

Izvor: Fotografija autora, 2024.

Djeca su za izradu i ukrašavanje glinenih vaza koristila tehniku dekorativnog slipa, pri čemu su izmrvljenoj suhoj glini dodala vode te su dobiveni tekući premaz kistom nanosila na vazu, a osim ove tehnike koristili su se i tehnikom suhog kista, kojim su istaknuli ispupčene dijelove površine (Slika 31 i 32).



Slika 31. *Izrađivanje dekorativnih oblika za ukrašavanje vaza.*
Izvor: Fotografija autora, 2024.



Slika 32. *Ukrašavanje vaza tehnikom suhog kista.*
Izvor: Fotografija autora, 2024.



Slika 33. *Povezivanje gline i oblikovanje vaze.*
Izvor: Fotografija autora, 2024.



Slika 34. *Oblikovanje vaza.*
Izvor: Fotografija autora, 2024.



Slika 35. *Utiskivanje udubina u vazu prstima.*
Izvor: Fotografija autora, 2024.



Slika 36. Izrađivanje dekorativnih uzoraka i predmeta uz pomoć štapića.
Izvor: Fotografija autora, 2024.

Djevojčica E. B. (6 godina) pokazala je vrlo vješte tehnike koje zna i savršeno napravila i izradila vazuu. „Teta ovo je mrak! Možemo li mi više puta imati glinu u vrtiću i mogu li vazuu nositi kući?“



Slika 37. Dekorativni slip.
Izvor: Fotografija autora, 2024.



Slika 38. *Dječji radovi.*
Izvor: Fotografija autora, 2024.

Djeca svih vrtićkih skupina su nakon aktivnosti svoje radove izložila na velikom drvenom stolu u dvorištu, čime se istaknula široka primjena gline i brojne mogućnosti njezina oblikovanja i ukrašavanja (Slika 39 i 40).



Slika 39. Izloženi dječji radovi starije skupine od gline.
Izvor: Fotografija autora, 2024.



Slika 40. Finalni radovi svih vrtićkih skupina koje su sudjelovale u aktivnosti.
Izvor: Fotografija autora, 2024.

Zaključak

Istraživački dio završnog rada proveden je u DV „Ludina“ s djecom mješovite dobi. U istraživačkom dijelu možemo vidjeti kako djeca uživaju u radu s glinom, istražujući njezina taktilna svojstva. Djeca su aktivnosti obavljala fokusirano i opušteno, što pokazuje da glina kao materijal djeluje na čovjeka, zbog svog opuštajućeg učinka. Rezultat aktivnosti djecu je usrećio i učinio ponosnima na vlastiti rad i umijeće.

Djeca u mlađoj dobnoj skupini većinom su prvi put modelirala glinom, pri čemu su pokazala veliki interes te im je taktilni aspekt rada s glinom bio osobito privlačan. Djeca su izrađivala kuglice, valjčice, pužice i zmijice i bili su oduševljeni vlastitim radovima, koje su željno htjeli odnijeti kući.

Srednja skupina se već susrela s glinom i glinamolom, pa su utiskivala prikupljene prirodne materijale u glinu, čime su postignuti razni zanimljivi oblici. Djeca su pokazala maštovitost i preciznost u svom radu, a osobito im se svidjelo što mogu izraditi funkcionalne predmete poput tanjurića. Djeca su uživala jer su sami birali materijale koje će utisnuti u glinu, vaditi i oblikovati u tanjurić ili posudu.

Starija je skupina pokazala visoku razinu kreativnosti i spretnosti u radu s glinom, posvetivši se utiskivanju tabletića u glinu, nakon čega je uslijedilo oblikovanje vaza.

Djeca su u radu s glinom pokazala izuzetan interes i kreativnost, a upotreba gline u aktivnostima i radu s djecom pokazuje velik potencijal zbog svog djelovanja na dječje stanje i njihovu sposobnost koncentriranja na aktivnost.

Literatura

- Andrilović, V., Čudina-Obradović, M. (1994). *Osnove opće i razvojne psihologije*, Zagreb: Školska knjiga.
- Balić-Šimrak, A. (2010). Predškolsko dijete i likovna umjetnost. *Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*, 16-17 (62-63), 2-8, dostupno 05. lipnja 2024.; <https://hrcak.srce.hr/124737>.
- Bartel, M. (2006). *Clay for Toddlers and Preschoolers: How and Why*. Studio Potter.
- Belamarić, D. (1986). *Dijete i oblik*. Zagreb: Školska knjiga.
- Došen-Dobud, A. (2005). *Malo dijete – veliki istraživač*. Zagreb: Alineja.
- Došen-Dobud, A. (2016). *Dijete - istraživač i stvaralac: igra, istraživanje i stvaranje djece rane i predškolske dobi*. Zagreb: Alineja.
- Duh, M. (2012). Strategije u likovnoj kulturi. U Lj. Zaninović Tanay, E.R. Tanay (ur.), *Sretna djeca: Integracijski pristup i učenje kroz kreativnu igru* (str. 12-28). Zagreb: Učilište za likovno obrazovanje, kreativnost i dizajn - Studio Tanay.
- Gregurić, S. (2022). Stvaranje dječje skulpture od mekanih materijala. *Varaždinski učitelj*, 5 (9), 367-371, dostupno 05. lipnja 2024.; <https://hrcak.srce.hr/file/397684>
- Grgurić, N., Jakubin, M. (1996). *Vizualno-likovni odgoj i obrazovanje: metodički priručnik*. Zagreb: Educa.
- Herceg, L., Rončević, A., Karlavaris, B. (2010). *Metodika likovne kulture djece rane i predškolske dobi*. Zagreb: Alfa.
- Indrasati, D., Crie Handini, M. (2018). Increasing Creativity Through Clay. *International Journal of Latest Research in Humanities and Social Science*, 1(10), 39-45, dostupno 05. lipnja 2024.; <http://www.ijlrhss.com/paper/volume-1-issue-10/6-HSS-121.pdf>.
- Jakubin, M. (1999). *Likovni jezik i likovne tehnike: temeljni pojmovi*. Zagreb: Educa.
- Kučina, V. (2004). *Oblikovanje keramike*. Zagreb: Školska knjiga.
- Kuhar, R. (2014). *Osnove tehnologije i metode oblikovanja gline: tradicija i suvremenost u oblikovanju i dekoriranju keramike*. Zagreb: vlastita naklada.

- Mikulec, S., Kotarski, L. (2023). Senzorička percepcija kod djece – poticaji i aktivnosti. *Bjelovarski učitelj*, 28 (1-3), 20-29, dostupno 05. lipnja 2024.; <https://hrcak.srce.hr/file/453210>.
- Miljak, A. (1996). *Humanistički pristup teoriji i praksi predškolskog odgoja*. Velika Gorica: Persona.
- Miljak, A. (2009). *Življenje djece u vrtiću – novi pristupi u shvaćanju, istraživanju i organiziranju odgojno-obrazovnog procesa u dječjim vrtićima*. Zagreb: SM naklada.
- Nenadić-Bilan, D. (1987). Modeliranje i neoblikovani materijali u likovnom radu s predškolskom djecom. *Radovi - Razdio filozofije, psihologije, sociologije i pedagogije*, 26 (3), 267-274, Filozofski fakultet Zadar. dostupno 05. lipnja 2024.; https://morepress.unizd.hr/journals/radovifpsp/article/view/2449?lang=hr_HR.
- Novaković, S. (2015). Preschool Teacher's Role in the Art Activities of Early and Preschool Age Children. *Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje*, 7(1), 153-163.
- Novaković, S., Tomljenović, Z. i Rončević, A. (2016). Monitoring and Documenting Preschool Children's Fine Art Creation. *Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje*, 18 (2), 187-198.
- Petrović Sočo, B. (2007). *Kontekst ustanove za rani odgoj i obrazovanje-holistički pristup*. Zagreb: Mali profesor.
- Podobnik, U. (2012). Otrokova likovna raziskovanja. U Č. Frelih, i J. Muhovič (ur.), *Likovno – vizualno. Eseji o likovni in vizualni umetnosti* (137-150). Ljubljana: PEF.
- Rahmani, P., Moheb, N. (2010). The Effectiveness of Clay Therapy and Narrative therapy on anxiety of pre-school children: a comparative study. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 5, 23-27. dostupno 05. lipnja 2024.; <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042810014187>.
- Rogulj, E. (2010). Kiparske tehnike. *Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*, 16-17 (62-63), 30- 37, dostupno 05. lipnja 2024.; <https://hrcak.srce.hr/124745>.
- Slunjski, E. (2001). *Integrirani predškolski kurikulum, rad djece s projektima*. Zagreb: Mali profesor.
- Slunjski, E. (2013). *Kako djetetu pomoći da... (p)ostane kreativno i da se izražava jezikom umjetnosti: priručnik za roditelje, odgajatelje i učitelje*. Zagreb: Element.

Škrabina, D. (2013). *Art terapija i kreativnost*. Zagreb: Veble commerce.

Tanay, E. R., Kučina, V. (1995). *Tehnike likovnog izražavanja: od olovke do kompjutora*. Zagreb: Naklada Zakej.

Zupančič, T., Duh, M. (2009). *Sodobna likovna umetnost v kurikulumu*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta (MZOS). (2015). Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje. Narodne novine, br5/15. Preuzeto: 15.6.2024. <https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Obrazovanje/Predskolski/Nacionalni%20kurikulum%20za%20rani%20i%20predskolski%20odgoj%20i%20obrazovanje%20NN%2005-2015.pdf>

Internet:

1. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. *Gline*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, dostupno 07. lipnja 2024.; <https://www.enciklopedija.hr>.
2. Kovačević Zelić, B. (2022). *Gline*. Portal hrvatske tehničke baštine, dostupno 07. lipnja 2024.; <https://tehnika.lzmk.hr/glina/>.

Prilozi

Prilog 1. *Popis slika*

Slika 1. Didaktički materijal za rad s glinom.....	19
Slika 2. Upoznavanje djece s materijalom za rad	20
Slika 3. Pravljenje udubina prstima i oblikovanje gline	20
Slika 4. Valjanje gline.....	21
Slika 5. Utiskivanje prstića i komadića drveta u glinu	21
Slika 6. Povezivanje gline s drugim predmetima.....	22
Slika 7. Oduzimanje gline i oblikovanje kuglica i valjčića	22
Slika 8. Dodavanje gline	23
Slika 9. Grupni rad i izrada „tvrđave od valjčića“	23
Slika 10. Izložba dječjih radova.....	24
Slika 11. Prikupljanje materijala iz prirode za rad s glinom u srednjoj vrtićkoj skupini.....	24
Slika 12. Sortiranje materijala za rad s glinom	25
Slika 13. Valjanje gline pomoćnim alatom i utiskivanje prirodnih materijala u glinu	25
Slika 14. Utiskivanje prirodnih materijala u glinu.....	25
Slika 15. Utiskivanje kestena i drugog prirodnog materijala.....	26
Slika 16. Pravljenje oblika rukama i izrezivanje gline korištenjem kantice	26
Slika 17. Izrada tanjurića od gline	27
Slika 18. Dijete okruženo prirodnim materijalom	27
Slika 19. Kombiniranje prirodnih materijala za izradu tanjurića od gline.....	28
Slika 20. Gnječenje gline	28
Slika 21. Konačan rezultat rada s glinom u srednjoj skupini.....	29
Slika 22. Izložba dječjih glinenih tanjurića.....	29
Slika 23. Bojanje glinenih tanjurića temperama	30
Slika 24. Različite načini bojanja tanjurića.....	30
Slika 25. Različiti dječji radovi.....	31
Slika 26. Valjanje gline i utiskivanje čipke	31
Slika 27. Ukrašavanje radova dekorativnim slipom	32
Slika 28. Postavljanje vaza u uspravan položaj	32
Slika 29. Oduzimanje i izrezivanje gline korištenjem pomoćnog alata.....	33
Slika 30. Postavljanje gline iz plošnog položaja u uspravan	33
Slika 31. Izrađivanje dekorativnih oblika za ukrašavanje vaza	34

Slika 32. Ukrašavanje vaza tehnikom suhog kista.....	34
Slika 33. Povezivanje gline i oblikovanje vaze	35
Slika 34. Oblikovanje vaza	35
Slika 35. Utiskivanje udubina u vazuu prstima	35
Slika 36. Izrađivanje dekorativnih uzoraka i predmeta uz pomoć štapića.....	36
Slika 37. Dekorativni slip	36
Slika 38. Dječji radovi	37
Slika 39. Izloženi dječji radovi starije skupine od gline	38
Slika 40. Finalni radovi svih vrtičkih skupina koje su sudjelovale u aktivnosti.....	38
Slika 41. Izloženi likovni radovi od gline	Pogreška! Knjižna oznaka nije definirana.

Prilog 2. Suglasnost za roditelje

Poštovani roditelji!

U svrhu izrade završnog rada studentice preddiplomskog studija za rani i predškolski odgoj i obrazovanje Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Silvije Široki, provodi se istraživanje na temu „Rad s glinom u ranoj i predškolskoj dobi“. Cilj istraživanja je promatrati kako prirodno okruženje utječe na likovno izražavanje kao i likovne sposobnosti djece i njihovo rješavanje likovnih problema kroz igru.

Ovim putem molim suglasnost za sudjelovanje Vašeg djeteta u istraživačkim aktivnostima koje će uključivati fotografiranje djece i dječjih radova te videozapise, koji će zatim biti korišteni u svrhu izrade završnog rada. Podaci dobiveni u ovom istraživanju bit će strogo povjerljivi i čuvani. Svi izvještaji nastali na temelju ovog istraživanja koristit će rezultate koji govore o grupi djece ove dobi općenito. Također, Vašoj djeci će se pobliže objasniti svrha istraživanja, odgovoriti na njihova pitanja te će svako dijete moći u svakom trenutku odustati ako bude željelo.

Hvala na suradnji!

Silvija Široki, studentica

SUGLASNOST

Suglasan sam da moje dijete _____ (ime i prezime djeteta) sudjeluje u istraživanju, uz pridržavanje Etičkog kodeksa i uz zaštitu tajnosti podataka.

(mjesto i datum)

(potpis roditelja)

Prilog 3. *Izjava o izvornosti završnog/diplomskog rada*

Izjavljujem da je moj završni/diplomski rad izvorni rezultat mog rada te da se u izradi istoga nisam koristio drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

(Vlastoručni potpis studenta)